

Ioan Petru Culianu

Pergamentul diafan
Ultimele povestiri

Hogaș Cosmin Mihai
Colegiul Național „Vasile Alecsandri”
-Galați-

„Pergamentul diafan “ este, fara indoiala, unul din cele mai reusite romane puzzle, cu piese aruncate intamplator, la fel cum lumea este un puzzle ,unde arbitrarul guverneaza conform ordinii divine, misterioase prin insasi esenta sa, unde fiecare piesa reprezinta oameni ale caror minti „nu sunt altceva decat fragmente ale unui puzzle universal, prea complicat de inteles pentru fiecare om in parte, ba chiar si pentru toti laolalta”.

In ciuda aparentei neomogenitatii, textele nu sunt bucati disparate, ci creeaza impreuna un tot, reprezinta lumile prin care unicul Mare Personaj, Magicianul Divin, trece recurent, lumi care sunt grupate prin coeziunea intelesurilor. Lumile acestea au fie un aspect arhaic, misterios, imposibil de patruns prea adanc cu gandul, din cauza vechimii si incertitudinii existentei lor-, „Stapanului Sunetului”, „Pergamentului diafan”, fie unul aproximativ contemporan, aproximativ din cauza incertitudinii generale care exista in aparenta-, „Interventia zozabilor in Jormania” si „Miss Emeralds”.

In cuprinsul povestirilor se observa o suita de personaje aparent diferite, dar care la o privire mai atenta se dovedesc a fi doar doua, mari, care sunt afectate de principiile metempsihozei si palingenezei: Magicianul, uneori intruchipat si de autor -, „Miss Emeralds”, „Ultima aparitie a Aliciei H. si a Leei, care posedea discul de smaragd al destinului. Astfel, personajele descopera si fructifica toate consecintele saltului in timp si in spatiu, de oriunde spre oriunde.

Proza fantastica a lui Culiianu necesita pentru a fi descifrata un complex ritual initiatic ,parcurerea unui labirint al cunoasterii. Motivele literare si existentiale pe care le foloseste in povestirile din „Pergamentul diafan “ sunt culese din locuri si din timpuri diferite, fiecare cu particularitatile sale ,dar toate reprezinta lumea reala, asa cum este ea, cu sacru si profan, cu tragic si hilar ,cu necunoscutul misterios si cunoscutul prea idealizat. De fapt, lumile create in opera sunt mai mult paralele cu lumea reala, incadrand-o din toate partile dimensiunii universale, punctand-o si accentuandu-i complexitatea imposibil de inteles, dar foarte usor de acceptat .Motivele folosite fac mai mult parte din lumea oculta: piatra magica, care produce delirul entropic al constiintei universale: „ma vedeam vorbind curent o sumedenie de limbi si intelegandu-le perfect fara sa le fi invatat vreodata”, „ma vedeam femeie, barbat, batran, copil, hot, cersetor, nobil, astrolog, magnat, camatar, taran si negutator de smaragde in acelasi timp.”(aici s-ar putea face o analogie cu „Scrisoarea I ”a lui Eminescu, personajul trecand prin toate starile de „agregare” ale finite umane, si blamate, si laudate , si neglijate)

Din cauza pietrei, personajul își pierde identitatea și devine un spirit universal care odată ce a luat forma profesorului William H. strange laolaltă în colecția sa toate smaragdele pe care le întâlnește, spre a concentra energiile Universului pe calea esențializării finale. Ca și personajul magicianului, și Piatra are mai multe forme –un disc pe care este o inscripție într-o limbă necunoscută, „Enigma discului de smaragd” și din care se intrupează Mekor sub forma Leei; ochiul de smaragd al Zeitei Tara, „Jocul de smaragd”.

Motivele cosmogoniei ludico-poetice și migrării sufletului în trupuri succesive (doctrina budhista) „inconjoară motivul pietrei magice ,care prin acestea două lucrează în povestiri și determină salturile în timp și spațiu de la o lume la alta. Magicianul se transformă din rabinul Yehuda ha-Levi în Raymundus Lullus și Giordano Bruno, pentru că mai apoi să evolueze în Raoul Descartes, Leibnitz (fondatorul analizei matematice) și Boole (creatorul algebrei booleane) și să încheie cu Bochart de Saron, descoperitorul „limbajului divin”. Debuturile povestirilor încearcă să aibă o bază reală, iar finalurile duc la concluzia marturisită la încheierea romanului: „magicienii, oricât de mare ar fi eroarea lor, sunt mai aproape de adevăr decât mecanicistii”. Ioan Petru Culianu creează aceste texte pentru a realiza revelația instaurării pe Pământ a armoniei magice. Această magie reprezintă inițierea într-un ocultism fără conotații satanice ,și îl urmărește pe autor pretutindeni pe parcursul creației, fiind prezentă hiperbolic în „Pergamentul diafan” .

Povestirea de început, care poartă numele romanului, prezintă fapte dintr-un trecut destul de îndepărtat, într-o mănăstire creștină, și împletește elementele realului cu cele ale fantasticului; lumea în cauză se află la granița Realiei. Magicianul este încă în faza incipientă a drumului său: în persoana lui Ali al-Kashkari, zis Prinde-Muste ,un cavaler al Ordinului Cautătorilor de Adevăr, un personaj obscur ,despre care nu se știe nimic, deoarece autorul nu insistă pe aparențele sale efemere, pentru a nu fi comparat superficial cu el însuși în alta lume. Prinde-Muste trebuie să le găsească calugarilor viziunile furate, și trece prin aventuri în care oamenii sunt înfratiti cu ființele fantastice, infiltrate printre ei (în acest caz Asasinii). Viata de la mănăstire este aspră, dar stăretul se scaldă în bogăție, calugarii vorbesc ca la Turnul Babel, intelegându-se între ei prin limba universală a existenței, iar atunci când hotul viziunilor este aflat în persoana ecumenului, ei îl bat („In clipa aceea, profitând de un moment de neatenție din partea politistului arab, părintele Ioan, urmat de câțiva credincioși, se repezi la egumen și-I trase un sut bine calculate în burta.[...] Filip se franse în două ,dar rezistă”) și îi inscenează decaderea („Ioan se strecura ca un șarpe până la acuzat și-I trase un picior în burta care-l făcu să se rupe în două și

sa verse fiere verde.<E posedat de satana!>urlara mai multi calugari,fiecare pe limba lui,la vederea lichidului vascos atarnand la gura acuzatului.”). Prinde-Muste trece apoi in slujba fantasticului-in Alamuth gaseste o lume inca nealterata de prohibitii si abstinente figurative si isi ia angajamentul de a face cel mai mare lucru din viata sa-sa ajute Cuibul Vulturilor sa-l plamadeasca pe Mahdi, pentru a cuceri lumea.

O intruchipare alternative a Magicianului,oarecum superioara lui Prinde-Muste o reprezinta Abu al-Faraj Muhammad ibn Ishaq ibn Muhammad ibn Isaq, care pe langa un nume somptuos(Muhammad-numele profetului musulman)descopera efectul sunetelor,atunci cand Allah il scapa de la moarte prin strigatul inaudibil dar cu efect mortal asupra talharului.Abu al-Faraj devine astfel Stapanul Sunetului,si prin undele sonore ajunge sa poata stapani lumea,sa creeze fiinte mici,sa-si schimbe culoarea pielii,sa invie mortii sis a dobandeasca o cunoastere aproape absoluta a prezentului,trecutului si viitorului prin reincarnari successive in diferite tipuri de oameni,dar in final descopera ca „a cunoaste nu inseamna sa devii constient de libertate,ci de propriile-ti limite:inseamna sa afli ceea ce este deja prestabilit”.Incerand sa faca acelasi lucru ca Allah,el se pierde si ajunge la concluzia ca nu a savarsit din nou pacatul primordial,ci ca a fost de fapt o unealta a acestuia pentru a demonstra lumii gratuitatea creatiei;omul nu poate sa creeze Universul ,cid oar fapturi si lucruri neinsemnate,in care isi pune,ca si Creatorul,dragostea.Abu al Faraj se „dizolva”,sufletul sau migrand spre o alta dimensiune,de unde sa-si reporneasca drumul efemer.

Lumea Alergatorului Tibetan, „urmasul”primilor doi , este una in curs de degradare-in timpul invaziei chineze in Tibet. Cal Alb,alergatorul,este supus rigurilor manastirilor tibetane,dar atunci cand lumea se rastoarna el trebuie sa alerge fara noima,sfarsind sub rotile unui automobil, un intrus in viata sa traditionala. De schimbarea aceasta nu scapa nimeni,nici Gia-zo, Calugarul Rosu(Magicianul dupa moartea lui Cal Alb), care sfarseste intr-un lagar de reeducare, cu constiinta impacata dupa ce isi intelege menirea, dup ace taina cea mai teribila din lume a fost pusa la adapost. Astfel spiritual personajelor se intoarce in smaragdul de unde vor renaste in alte trupuri, timpuri si locuri.

Continuitatea poate eterna a spiritului isi face simtita prezenta deloc sublim in „Conspiratia sufletelor indienilor” si in „Jocul smaragdelor”. Piatra magica, detinatoarea portii de trecere dintr-o lume in alta,este smaragdul magic, omnipresent in roman. Sufletele indienilor trec prin aceasta piatra pretioasa in trupurile albilor colonizatori , si asa cum Mekor isi pastreaza in fiecare trup aroma de briza marina, caracteristicele pieilor rosii incep sa se faca simtite din ce in ce mai tare in constitutia albului cuceritor.

„Interventia zorabilor in Jormania”(care este intruchiparea tarilor din estul Cortinei de Fier)aduce magicianul in lumea moderna, unde dilemele efemere sunt la ordinea zilei si constituie activitatea tuturor oamenilor.Pisicile modificate genetic duc la rasturnarile de regim si la tot ceea ce tine de ele:haos, anrhie, jocuri politice mai mult sau mai putin violente, asasinate . Personajul este trecut astfel in „Cursa de soareci a Doctorului Mayow” , asemanatoare cu „Ioana” de Marin Sorescu : „Desigur, soarecii nu sunt de nesabuiti ca sa se raneasca incercand sa fuga,dar vor foarte adanc in inimile lor sa dobandeasca sansa de a fi nesabuiti . Singura problema este :cat timp ar trece pana sa se potoleasca , sa devina apatici ,sa uite tot in afara bucatelei lor de branza,sa se tolaneasca inertii si a viseze nu mai mult decat pot vedea din cursa lor, adica alte curse cu soareci in ele.” Soarele intruchipat de Magician se intoarce in smaragd spre a-si intalni zeita, si dupa alte cateva drumuri prin realitati ca Toz grec si om modern, o intalneste in sfarsit in „Enigma discului de smaragd”, furat de la muzeele Borgia si nerecuperat.

Ca Biblioteca din Alexandria, urmele sale si ale lui Mekor sunt arse pentru a da impresia ca au disparut cu tot cei care le-au facut, Magicianul si zeita trecand in lumea linistii, a Celor Opt Intelepti. Ca o „rasplata” pentru „activitatea”sa , Magicianul primeste cutia limbii Creatiei ,a indestularii umane ,dar el este asemenea sarmanului Dionis(Mihai Eminescu), decazut din lumea visului ,darn u definitive,ca acesta. Pentru a se mai putea metamorfoza,magicianul incearca sa lupte cu puterile care i-au dat cutia , spre a scapa de ea,spre a se intoarce in smaragd , alaturi de Mekor , zeita sa. Pacea magica a Terrei poate sa fi fost o misiune,o aventura initiatica si extatica a sa,pentru a putea intra in „colegiul invizibil ” al literei magice,pentru a se apropia de algoritmul secret rezervat marilor initiati.

Textul comentat precum si citatele au fost bazate exclusive pe volumul: „Pergamentul diafan-Ultimele povestiri” de Ioan Petru Culianu,aparut la Editura Nemira , Bucuresti 1996.